

Pergošićev Erazmo Rotterdamski u Varaždinu (1587.)

Jembrih, Alojz

Source / Izvornik: **Kairos, 2014, 8, 93 - 119**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:588719>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for
Croatian Studies](#)

Pergošićev Erazmo Rotterdamski u Varaždinu (1587.)

Alojz Jembrih

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

ajembrih@hrstud.hr

Sažetak

Autor u prilogu prikazuje povijest recepcije Erazma Rotterdamskoga u sjevernozapadnoj Hrvatskoj u 16. stoljeću. U tome kontekstu predočuje, ukratko, biografske podatke Ivana Pergošića, autora prve kajkavske tiskane knjige (1574), koji je Erazmovo djelo uveo u povijest grada Varaždina (1587). To je djelo s naslovom: „Praefationes et Epistolae Dedicatoriae Doctiss: & sanctae vitae viri, desiderij Erasmi Roterodami, in quator Evangelistas, Christianis hominibus, lectu dignae. (...)“ Uz predočivanje sadržaja Pergošićeva izdanja, autor se kritički osvrće na neke dosadašnje napise o istoj tematici, korigirajući disparatnosti koje je uočio u radovima nekih autora. Preslicima iz samoga djela uz tekst ovoga priloga, autor želi pokazati sadržajni izgled djela za koje se dugo držalo da je zagubljeno, i ujedno zainteresirati znanstvenu javnost za prijevod čitava djela.

Ključne riječi: Tiskarstvo 16. st. u Hrvatskoj, Ivan Pergošić, Juraj Zrinski, hrvatska kajkavska knjiga u 16. st., Erazmo Rotterdamski, Varaždin

Vjerojatno će predloženi naslov pokojega čitatelja staviti pred dvojbu s pitanjem, je li Erazmo Rotterdamski doista bio u Varaždinu? Dakle, sigurno ne fizički, ali preko djela, objavljena u gradu u kojemu je živio i djelovao Ivan Pergošić (o. 1521/22 – 1592),¹ na neki način jest. Pergošić, kao gradski sudac (i notar), inače poznat kao autor prijevoda znamenite prve tiskane kajkavske knjige u Nedelišću, *Dekretum*² (1574., nedaleko Varaždina i Čakovca, Međimurje), objavio je djelo o

1 O njemu vidi u knjizi: Pet stoljeća hrvatske književnosti, 15/I, Hrvatski kajkavski pisci, druga polovina 16. stoljeća, priredila i napisala Olga Šojat, Zagreb 1977., 73-98

2 U pretisku i latiničkome suvremenome prijepisu vidi to izdanje Matice hrvatske iz Čakovca, priredio i pogovor napisao Zvonimir Bartolić, Čakovec 2003.

kojemu će ovdje biti govora. Upravo iz tih i drugih razloga, držim da, ponajprije, treba reći nešto o njemu samome, pogotovo ako se čitatelj ovoga časopisa prvi put susreće s imenom Ivana Pergošića (*Ivanuss Pergossich*).

O njemu još uvijek nema iscrpnih podataka. Godine 1937. Stjepan Ivšić (1884 – 1962) zapisuje: „O samom Pergošiću zasad vrlo malo znamo; znamo samo to da je bio pravnički obrazovan i da je neko vrijeme živio u Varaždinu, jer se sam u predgovoru jednoga djela Erazma Rotterdamskoga, štampanog u Varaždinu g. 1586. (sic!; treba 1587., A. J.), naziva ‘sedis hujus comitatus judiciariae et Varasidensis civitatis notarius’, i jer se u sudskom zapisniku grada Varaždina iz g. 1588. spominje i *Joannes literatus Pergosych*“ (Ivšić, 1937, 186).

Putančevo traganje za Ivanom Pergošićem

U monografiji *Čazma u prošlosti i danas* (1979), hrvatski romanist, filolog i etimolog Valentin Putanec (1917 – 2004), objavio je vrlo zanimljiv rad pod naslovom: *Porijeklo moslavačkih Pergošića i povezano s tim porijeklo kajkavskog pisca Ivana Pergošića*. Već na prvi pogled, iz naslova se naslućuje ono što do tada nije nigdje objelodanjeno, odnosno, moglo bi se reći da se radi o epohalnome otkriću o spomenutom Pergošiću. U drugom odjeljku svoga rada, naslovljenom: *Dosađajući podaci*, Putanec piše: „Škrtni podaci o životu i djelovanju Ivana Pergošića dosada su se dobivali: a) iz podataka označenih na njegovim djelima ili u tim djelima; b) na osnovi arhivnih materijala; c) na osnovi jezika u njegovom kajkavskom djelu“ (Putanec, 1979, 124). Kao što je Stjepan Ivšić naveo, Pergošić je notar županijskoga suda i notar grada Varaždina, a Franjo Fancev (1882 – 1943) je uočio u arhivskoj građi da je Ivan Pergošić označavan i kao *literatus*. U Varaždinu Pergošić nije bio osamljeni *juratus* ni *literatus*. Uz njega su djelovali u istim funkcijama još: Blaž Škrinjarić, Blaž Antilović, Luka Jakopčić, Juraj Flajšman, Leonard Petrović, Franjo Sveršić s kojim je Pergošić 1587./88. bio kao *nuntius* – poklisar grada Varaždina u Požunu (Bratislavi). Svakako je pitanje na mjestu, ako pitamo: kada je Pergošić postao gradskim notarom u Varaždinu? Putanec će nam približiti mogućnost odgovora. „Iz originalne isprave koju je Ivan Pergošić vlastoručno sastavio o ugovoru između Pavla Hajduka i Stjepana Čandeka o zamjeni nekretнина u Varaždinu 25. 5. 1581. izlazi da je Ivan Pergošić notar grada Varaždina već 1581. jer se na tom dokumentu potpisao ‘*Joannes Pergossich notarius civitas warasdiensis manu propria*’ [Putanec dodaje: Ova se isprava čuva u Arhivu JAZU, br. D-41-63] (...) Godine 1592. je umro (Pergošić, A. J.), jer je te godine imenovan notarom Nikola Kolarić *unus ex juratis civibus, post decessum ex vita Joannis Pergosych*“ (Putanec, 1979, 124). U trećem odjeljku spomenuta rada: *Novi podaci. Obitelj. Godina rođenja pisca Ivana Pergošića*, Putanec će predočiti jednu listinu koja se, također, nalazi u Arhivu HAZU u Zagrebu sing. D-VII b-91. „Isprava

je sastavljena 1521, ali su u njoj citirane još dvije isprave: jedna iz 1446., a druga iz 1501. U tim trima ispravama spominju se svi članovi obitelji Pergošić koji su živjeli od 1446. do 1521. Kako se tu citira i Matija Pergošić koji je umro prije 1446., iz te se listine može pratiti loza Pergošića za nekih 150 godina“ (Putanec, 1979, 125; v. još: Putanec, 1983, 333-337). Autor prikazuje sadržaj tih isprava na temelju kojih zaključuje: „Na osnovi svega iznesenog možemo zaključiti da su Pergošići bili predijalci zagrebačkih biskupa u mjestu Mikulinci, s predijem i kurijom.“ (Putanec, 1979, 126). *Mikulilyncz* se nalazio na području Ivaniča, ili kako Putanec navodi: „u kraju na crti od Božjakovine prema Ivaniću i Čazmi, najvjerojatnije su to današnja Gornja i Donja Vlahinička, gdje se na (karti, A. J.) specijalki (1:100.000) danas spominje lokalitet Mikulanica“ (Putanec, 1982, 272; 1979, 129-130). Putanec će potom predočiti rodoslovlje obitelji Pergošić – *Rodoslovno stablo Pergošća Mikulinačkih prema ispravama iz 1446, 1501, 1521* (Putanec, 1979, 127-128).

Za nas je važno spomenuti ono mjesto iz kojega se razabire grana iz koje je potekao naš Ivan Pergošić. „Kako je poznato da je pisac Ivan Pergošić imao sestru Agatu, koju smo spomenuli i koja je bila udata za Blaža Šipraka u Varaždinu, izlazi da je Ivan Pergošić bio šesto dijete Ivana Pergošića, sina Jurja Pergošića, koji je opet bio sin plemenite Lucije Pergošić iz isprave iz 1501.“ (Putanec, 1979, 128). Iz Pergošićeva *curriculum*a postoji još jedan podatak, na koji je upozorio Emilije Laszovski (1868 – 1941), naime, da je 1564. naš Ivan Pergošić bio rektor gradske škole u Zagrebu, doduše vrlo kratko, svega tri mjeseca: veljača – svibanj. (Laszowski, 1927, 5). Uz taj, valja spomenuti još jedan podatak na koji je upozorio autor u svojoj knjizi: *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku* N. Budak (1994, 132), gdje čitamo: „Ono malo podataka što se o Pergošiću moglo sakupiti poznato je već dosta dugo. Ipak, istraživačima je promakla jedna vijest o njegovom obrazovanju. Pod godinom 1567. zabilježen je u matrikuli krakovskog sveučilišta *Johannes Georgii Pergoszicz*, porijeklom iz zagrebačke biskupije. To je jedini do sada poznati podatak o tome gdje je i kad studirao“ (Budak, 1994, 132). Autor navodi referencu: „Chmiel (1896), III, 65“. Ako je to naš Pergošić, a vjerojatno jest, jer je bio sin Jurja Pergošića što je i kod imatrikulacije u Krakovu navedeno: *Johannes Georgii Pergoszicz* (Ivan Jurjev Pergošić), onda bi to značilo da je na studij otišao nešto kasnije, jer je 1564. još bio u Zagrebu ravnatelj škole.³ No, i takvih je bilo slučajeva da je dotični bio u starijoj dobi, obavljao neku funkciju i bio upisan na sveučilište kao student.

3 Vidi: Ivan Tkalčić, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae...* XVI, str. 184. Naime, riječ o troškovima grada Zagreba iz 1564. godine, pa se, uz ostalo, spominje i ravnatelj škole: „Feria secunda proxima post Quasimodo magistro **Joanni Pergwssych**, qui seruiuit in officio rectoratus a festo Blasii vsque festum Ascensionis domini, cui dedi florenos 3, denarium.“ Dakle, Pergošić (piše **Pergušić**, istaknuo A. J.) je dobio plaću kao ravnatelj škole, od blagdana Sv. Blaža do Uzašašća Gospodnjega, 3 florena (zlatnika).

Ivan Pergošić kajkavski pisac i hrvatski latinist varaždinskoga književnoga kruga

U povijesti hrvatske kajkavske književnosti, Ivan Pergošić zauzima prvo mjesto kao autor prve tiskane kajkavske knjige, iako tragove pisane kajkavske književne riječi nalazimo u prvoj polovici 16. stoljeća, odnosno tragove kajkavštine već u 15. stoljeću i to u glagoljskim tekstovima (Valjavec, 1892.; Damjanović, 1984, 151-176). Budući da je riječ o prvoj tiskanoj kajkavskoj knjizi, onda treba reći da je za njezino objavljivanje zaslužan, kao prevoditelj i pravnik, upravo Ivan Pergošić. On je 1574. u tiskari putujućega tiskara Rudolfa Hoffhaltera,⁴ kojega je Juraj Zrinski (1549 – 1603) pozvao u Nedelišće, tiskao opsežnu knjigu: *Dekretum koteroga je Verbewczi Ištvan dijački popisal, a poterdil ga je Laslov, koteri je za Matijašem kral bil zevse gospode i plemenitih hotjenjem koteri pod vugerske korune ladanje sliše. Od Ivanuša Pergošiča na slovjenski jezik obernjen.(...)*. Štampan v Nedelišču leto našega Zveličenja 1574. To je pak djelo Ištvan (Stjepan) Werböczy (1458.– 1541) objavio na latinskom 1517, a na mađarski preveo mađarski pravnik Vereš Balaš (Balazs Vörös) 1565.

U tome djelu predočeno je običajno pravo Ugarske, Hrvatske i Erdelja (Sedmogradske). Bio je to kodeks srednjovjekovnoga prava koji je u Hrvatskoj bio na snazi sve do 1853., kad ga je zamijenio *Opći austrijski zakonik*. Dakle, Pergošić je preveo to isto djelo s latinskoga originala, zagledajući i u mađarski prijevod. Pergošićev *Dekretum* je danas dostupan u pretisku i u suvremenoj latiničkoj transkripciji s opširnim pogovorom iz pera Zvonimira Bartolića (Čakovec, 2003; v. Bartolić, 1980, 5-24).

Ako se ima na umu da je 1574, spomenuto djelo tiskano u Nedelišču, jer u Varaždinu nije bilo još tiskare, za pretpostaviti je, da Pergošić već tada boravi u Varaždinu obavljajući pravnu - notarsku službu u gradu. O hrvatsko-kajkavskome *Dekretumu* dosad je pisano s filološkoga gledišta možda više nego li s pravnoga,⁵ što se razabire iz literature (v. Bartolić, 2003, 538-546). No, svakako je

4 Bio je sin Rafaela Hoffhaltera inače porijeklom iz Poljske. Rafael je u Nedelišće (možda ipak samo u Čakovec na dvor Zrinskoga) došao iz Donje Lendave otkuda je, prisiljen dopisom Ladislavu Banfyju od Maksimilijana II. iz Beča, u kojemu je rečeno da je kod Banfyja tiskar koji tiska krivojverske knjige i javno ih prodaje. Bio je to mig koji je mogao nagovjestiti i posljedice, jer je doista na imanju Ladislava, brata Nikole Banfyja boravio Rudolf Hoffhalter tiskajući na mađarskome jeziku četiri protestantske knjige Jurja Kulčara. Osim toga je sestra Jurja Zrinskog Uršula bila supruga Nikole Banfyja. Stoga se može naslutiti da je takva veza mogla samo pogodovati dolasku Hoffhaltera u Čakovec, odnosno u Nedelišće (?), namjerno stavljam pod znak upitnika.

5 Nažalost, o toj se knjizi ništa ne spominje na Pravnome fakultetu u Zagrebu; bilo bi za očekivati da se o njoj nešto više govori u okviru predmeta o razvoju povijesti hrvatskoga prava, ukoliko takav postoji.

tiskara u Nedelišću, u povijesti hrvatske knjige, događaj koji ima europske dosege; jer tiskara koja tiska knjigu (knjige) na jeziku naroda na čijem prostoru ona djeluje, znači zvjezdani trenutak istoga naroda koji se može nositi s ostalim narodima diljem Europe koji knjige dobivaju, također, na svome jeziku. Usput, treba još reći, da je u vezi s tiskarom Rudolfa Hoffhaltera i tiskarom Ivana Manliusu u Varaždinu, u hrvatskoj filologiji bilo prijepora oko postanka varaždinske tiskare. Naime, neki su bili mišljenja da je Hoffhalterova tiskara iz Nedelišća preseljena u Varaždin, što međutim, ipak nije ničim dokazano, bez obzira na pretpostavke (v. Jembrih, 1986, 29-44; Zvonar, 2009, 95-100).

Budući da je svojedobno svoje razmišljanje u nedelišćanskoj i varaždinskoj tiskari bio artikulirao i dr. Milan Pelc, povjesničar umjetnosti, zamolio sam ga da mi ukratko napiše svoje mišljenje. Pokušao je odgovoriti na pitanje: *Da li je Manliusova tiskara u Ljubljani bila i Hoffhalterova?* Držim da će i danas taj njegov odgovor pobuditi interes kod čitatelja.

Pelc: Johanes Manlius (slovenski Janž Mandelc), prvi slovenski tiskar, djelovao je u Ljubljani kao knjižar od 1562. godine. Kao tiskar on počinje u Ljubljani djelovati od 1575. Sedam godina kasnije morao je zbog namjere da tiska protestantsku *Bibliju* napustiti Ljubljanu i Kranjsku. Porijeklo njegove tiskare nije do sada razjašnjeno. Znamo da je od početka posjedovao solidnu tiskarsku opremu, koja se sastojala od nekoliko tipova slova, njemačkoga i latinskog pisma, te drvo-reznih ilustracija, inicijala, ukrasnih šablona i vinjeta. Čini mi se da bi porijeklo Manliusove tiskarske opreme, i samog tiskarskog stroja, trebalo tražiti u Nedelišću, gdje je na imanju grofa Jurja Zrinskog kratko vrijeme djelovala tiskara Rudolfa Hoffhaltera. Zajedno sa svojim ocem Rafaelom, Rudolf Hoffhalter pobjegao je 1563. zbog protestantizma iz Beča. Nakon očeve smrti 1567. njegovu tiskaru najprije preuzima njegova udovica, a zatim, 1571. sin Rudolf. Rudolf Hoffhalter djelovao je neko vrijeme u Donjoj Lendavi, odakle je bio prognan. Preselio se s tiskarom u Nedelišće, gdje uspijeva tiskati tri protestantske knjige Mihalja Bučića i Pergošićev hrvatsko-kajkavski prijevod Verböcyejeva *Decretuma*. Ubrzo je po carskom nalogu prognan i iz Nedelišća, odakle je navrat nanos morao pobjeći ujesen 1574, ostavivši, kako se smatra, svoju tiskaru i veći dio pribora.

Držim da je Manlius iskoristio priliku i dopremio napuštenu tiskaru u Ljubljanu, gdje već u proljeće 1575. traži dopuštenje za otvaranje štamparije, a ljeti iste godine tiska već i prvu slovensku knjigu *Jesus Sirah* Jurja Dalmatina. U prilog ovoj postavci govori sljedeće:

1. Očigledna je podudarnost u vremenu Hoffhalterova bijega iz Nedelišća i Manliusova otvaranja tiskare u Ljubljani;
2. Sve probleme oko uređivanja tiskare Manlius je udobno mogao riješiti dobavom Hoffhalterove preše i njegova tipografskog materijala;
3. U prvim, a i kasnijim Manliusovim tiskopisima, pojavljuju se isti tipovi slo-

va, veći broj istih ili vrlo sličnih ilustracija, te nekoliko istih inicijala, što ih je upotrebljavala Hoffhalterova officina u svojim tiskopisima iz Ugarske.⁶

Jasno, sve ovo navedeno, samo je razmišljanje drukčije nego što smo ih dosad imali prilike čitati. Uza sve to, još uvijek nema stvarnih dokaza i za Pelčevu pretpostavku, ali ona je ipak logički razložna i poticajna za nova traganja.

Hoffhalterova tiskara u Nedelišću, a to je i Pelc naveo, povezuje se s tiskanjem djela na kajkavskom jeziku Mihalja Bučića, župnika u Belici, a prije toga u Stenjevcu za vrijeme Franje Tahija, koji je Bučićev Župni dvor u Stenjevcu opljačkao a crkvu oskrvnuo (v. HBL, knj. 2, 1989, 407-408). Bučić se sklonio u Međimurje, te je 8. ožujka 1574. na Biskupskoj sinodi u Zagrebu bio zbog svojega kalvinističkoga usmjerenja, osuđen i isključen iz katoličke Crkve⁷ (v. Barlè, 1913, 15-16). Bučićeva djela do danas nisu nigdje sačuvana pa se o njima samo nagađa i spekulira da su tiskana prije Pergošićeva *Dekretuma* u Nedelišću (v. Kidrič, 1922/23, 360-374). No bilo kako bilo, *Dekretum* je prva tiskana sačuvana i dostupna kajkavska knjiga iz 1574. i to pravnoga sadržaja, na temelju kojega je trebala funkcionirati tadašnja Hrvatska i Slavonija, kao pridružena kraljevina Ugarskoj kruni (od 1102), u tome slučaju, da budu međuljudski odnosi, s pravnoga gledišta na imanjima Zrinskih, svima jasni i pravno relevantni. Upravo je taj pravni kodeks trebalo tiskati na narodom razumljivom jeziku, a to je tada jedino bio hrvatski jezik kajkavske osnovice. O jeziku Pergošićeva *Dekretuma* također je pisano (v. Kadlec, 1909; Ivšić, 1937, 183-195; Putanec, 1982, 262-277). Zbog neupućena čitatelja, evo kratka sadržaja *Dekretuma* (1574). Djelo ima tri dijela pa se naziva u literaturi i *Tripartitum*.

U **prvome dijelu** riječ je: o plemstvu, stjecanju plemstva, o plemićkim pravima, privilegijima, o crkvenim dobrima, kraljevskim darovnicama, nasljeđivanju plemićkih imanja, o omeđivanju plemićkih posjeda, o bračnom imovinskom pravu, o zlamenom ruhu, o pravu žena, o pravu sinova, o tome kako se *diekla* (djevojka) može proglasiti nasljednikom s pravima sina, o tutorstvu (skrbništvu) i o cijenama pokretnine i nekretnine, o cijenama gibajuće i negibajuće marhe (blaga). U **drugome dijelu** govori se: o zakonima unutar hrvatsko-ugarske države, potom o statutima, običajima, privilegijima; posebno je riječ o pečatima, njihovoj vrijednosti i krivotvorenju, o sudskim postupcima. **Treći dio** sadrži posebna prava u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i Erdelju, riječ je: o homagiju, kaznama za ubojstvo, zločincima, o običajima erdeljskih Sikula i o pravnoj regulaciji slobodnih kraljevskih gradova. Na kraju je riječ o zakletvi Židova (Vidi pretisak *Dekretuma* iz 2003. i opširan pogovor).

6 Taj dopis upućen je autoru ovih redaka koji posjeduje.

7 O spomenutoj Draškovićevoj sinodi iz 1574. Vidi: Venancije Glavina, *Catholica Christiana Doctrina de vera et reali Presentia Corporis et Sanguinis Christi Domini in sancta Eucharistia* (...), Zagreb 1771.

Erazmo Rotterdamski

Pergošićev Erazmo Rotterdamski

Držim da je Bratislav Lučin, poznati hrvatski marulolog u Splitu (posebno je zaslužan za proučavanje i predstavljanje Marulićeva opusa danas), bio u pravu kad je zapisao:

„Sasvim je originalan prinos hrvatskoj recepciji Erazma dao Ivan (Ivanuš) Pergošić (...), varaždinski notar i pravni pisac, poznat inače kao prevoditelj s latinskog na hrvatski pravnog zbornika *Decretum tripartitum* mađarskoga pravника i političara Istvána Verböczyja. Pergošić je u Varaždinu 1587. objavio zbornik tekstova religioznoga značaja, u kojemu najveći dio zauzimaju Erazmovi predgovori i posvete uz njegove glasovite parafraze četiriju evanđelja“ (Lučin, 2004, 24).

Usput treba spomenuti jednu zablude (netočnost) koja se i danas može pročitati u reprezentativnoj ediciji *Stoljeća hrvatske književnosti* izd. Matica hrvatska (2002). U toj su knjizi predočena, uz komentar: *Planine Petra Zoranića, Djela Barne Karnarutića i Izabrana djela Šima Budinića*, priredio Franjo Švelec. U poglavlju knjige – Prilozi: *Tumač imena i izraza* (str. 446), čitamo: „Pergošić, Ivan (? – 1592) hrvatski književnik, prevoditelj i pravnik; objavio je 1587. prijevod

Verböczyjeva *Tripartituma* na hrvatski jezik. “Dakle, posve netočna informacija! Da je spomenuti priređivač, ili tko od uređivača edicije znao što je Pergošić doista izdao navedene godine ne bi se, to što je rečeno, nikako otisnulo.⁸ Pergošić je naime 1587. objavio djelo o kojemu je ovdje riječ, a to su *Praefationes et Epistolae Dedicatariae* (...) Erazma Rotterdamskoga, a ne prijevod Verböczyjeva *Tripartituma*, jer je ta knjiga tiskan 1574. u Nedelišću.

Koliki bi značaj mogao dopasti našega Ivana Pergošića, proizlazi iz Lučinovih riječi koji u svome članku pod naslovom: *Erazmo i Hrvati XV. i XVI. stoljeća*, piše:

„Koliko god ta dokumentacija o poznavanju i dodirima bila fragmentarna, u njoj se može naći vrijednih podataka, poglavito o trajnom zanimanju hrvatskih humanista za velikog Erazma, pa i o tome da su neki od njih, zahvaljujući svojem znanju i sposobnostima, stupili u povlaštenu krug njegovih korespondenata i prijatelja. Okupljeni na jednom mjestu (podatci, A. J.) makar u kratku pregledu, oni će pokazati da je Erazmo bio prisutan i u hrvatskoj intelektualnoj sredini i da je ta sredina davala ugledne pisce i državnike koji su zaslužili priznanje ‘prvaka svih humanista’, (Lučin, 2004, 5-6).

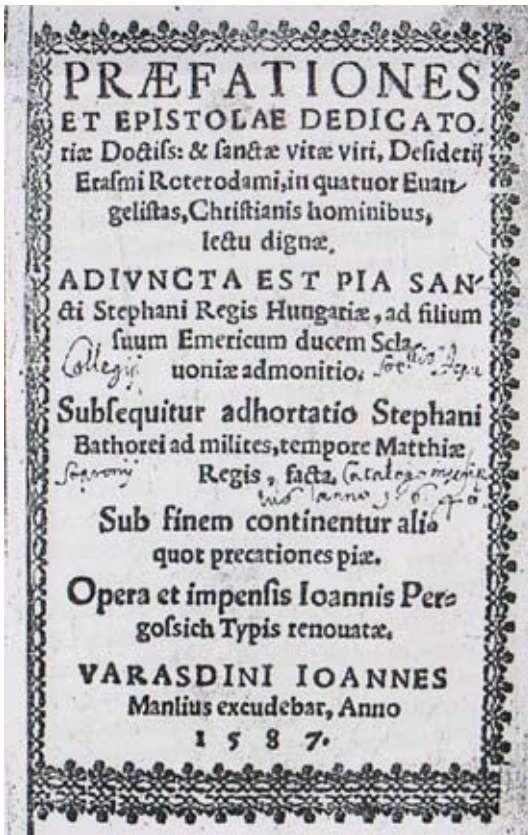
To pak znači da naš Ivan Pergošić doista zavrjeđuje biti u krugu varaždinskoga humanističko-renesansnoga književnog kruga, odnosno, on taj krug u Varaždinu čini s Antunom Vramcem, Blažom Škrinjarićem, Blažom Antilovićem i drugima.

Spomenuto Pergošićevo djelo, drugo je po redu tiskanih djela u Varaždinu, otisnuto kod putujućega tiskara Ivana Manlija (Manlius, Mannel, Manlin), koji je u Varaždin došao iz jugozapadne Ugarske⁹ i 1586. tiskao prvu hrvatsku knjigu u tome gradu, Vramčevu *Postillu* (1586) u dva dijela (dostupna je u pretisku, v. Jembrih, 1981; pretisak iz 1990). Sljedeće 1587. godine Manlije tiska Pergošićeva Erazma, na latinskome jeziku. Naslov knjige glasi: *Praefationes et Epistolae dedicatariae doctiss[imi] & sancte vitae viri Desiderii Erasmi Rotterodami, in quatuor Evangelistas, christianis hominibus lectu dignae. Addiuncta est pia s. Stephani regis Hungariae, ad filium suum Emericum ducem Sclavoniae admonitio. Sub sequitur adhortatio Stephani Bathorei ad milites, tempore Mathiae Regi, facta. Sub finem continentur aliquot preces piae. Opera et impensis Ioannis Pergossich Typis renovatae. Varsdini Ionnes Manlius excudebat, Anno 1587.*¹⁰

8 Taj tumač riječi sastavili su F. Š. (Franjo Švelec) i A. K. (Amir Kapetanović).

9 Iz Güssinga, vidi: Karl Semmelweis, *Johann Manlius, Burgenlandes erster Buchdrucker*, Biblos, XXI, 1, Wien 1972. Isti: *Der Buchdruck auf dem Gebiete des Burgenlandes bis zu Beginn des 19. Jahrhundert (1582 – 1823)*, Burgenländische Forschungen, Sonderheft IV, Eisenstadt 1972.

10 Vrlo je čudno kako je Ivan Zvonar, navodeći taj naslov, zapisao: „Na taj je način dokazao (Ivan Pergošić) svoje zanimanje za Erazma Rotterdamskog i njegovo djelo *Pohvala gluposti (Laus*

Naslovnica Erazmova djela, priredio Ivan Pergošić

Lučin još navodi da je Manlius „svoje umijeće izučio u tiskari Ivana Ungnada u Tübingenu i Urachu.“ (Lučin, nav. dj., 26).¹¹ Predočeni naslov *Praefationes* prepisao sam iz primjerka koji se nalazi u Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti (sign. R.M.K. II. 22) i kojega sam kseroks-kopiju dobio posredstvom Bratislava Lučina

stultitiae, 1509), oštru satiru na tadašnje crkvene i društvene prilike.“ (Zvonar, 2009, 92). Prema tome Zvonarovu diskurzu ispada da je Pergošić preko Erazmova navedena djela upoznao njegovo drugo djelo *Pohvala gluposti*. Nije jasno kakve bi to veze imalo s varaždinskim izdanjem Erazma.

- 11 Treba napomenuti da Ivan Manlius nije nikada, kao tiskar, radio u spomenutoj Ungnadovoj uraškoj tiskari, jer o tome nema podataka ni u jednom dokumentu (računu i sl.) u vezi s djelatnošću same tiskare u Urachu; u to sam se osobno uvjerio, još 1986, uvidom u račune koji se nalaze u Arhivu Sveučilišta u Tübingenu: *Slavischer Bucherdruck des Freihern Hans Ungnad; Gesamtte-Abrechnung 1559-1563*, Fasc. 8/3, 8/4, 8/5, 8/6, 8/6a u: Universtaäts-Archiv Tübingen.

iz Splita, a preko Krešimira Čvrljka pa im se i ovom prigodom zahvaljujem. [Lučin se pak zahvaljuje u svome radu (2004, 24, bilj. 83) za iste kopije dr. Istvánu Lókösu u Egeru (Mađarska) koji mu je posredovao u pribavljanju istih fotokopija iz Sveučilišne knjižnice u Budimpešti]. Prema tome, sada otpada konstatacija autora knjige *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Nevena Budaka, koji za to djelo reče: „Ovo Pergošićevo djelo, posvećeno prvaku reformacijske misli, na žalost nije sačuvano“ (Budak, 1994, 132, bilj. 512). Upravo je i to jedan od razloga, da o sačuvanoj Pergošićevoj latinskoj knjizi, tiskanoj u Varaždinu 1587, iznova ovdje govorimo.

Vrlo je indikativna sintagma u naslovu knjige kojom je Erazmo Rotterdamski okvalificiran *kao najučćeniji i sveta života muž (doctissimi et sanctae vitae viri)*.

Pergošić je svoju opširnu posvetu na latinskome jeziku, datirao s nadnevkom *Varasdini 23. Mensis Julij 1587*, uputivši ju sveukupnome plemstvu Varaždinske županije (Spectabilibus, generosis, magnificis, Egregiis, Nobilibus, item prudentibus et circumspectis universitati, videlicet Dominorum et Nobilium inclyti Comitatus Varasdiensis, Dominis et Patronis suis benignis optatum foelicitatem à Deo optimo Maximo praecatur).¹² Moglo bi se postaviti pitanje, zašto Pergošić to svoje drugo djelo tiska na latinskome jeziku, za koje bi dobro bilo da ga na narodnom jeziku čitaju građani Varaždina i drugih mjesta, kao što je to bio slučaj s *Dekretumom* iz 1574? Odgovor je dao on sam u spomenutoj posveti varaždinsko-me plemstvu, objašnjavajući da to čini zbog napada kojemu je bio izložen upravo zbog prijevoda svog *Dekretuma* (1574) na narodni jezik:

„(...) dedicata vestris dignitatibus, qui flos huius Regni estis, prodiret in lucem. Ut sub nomine vestro prolata prodesset legentibus ad animae salutem, et praesentis vitae honorem, in quae à *Translatione in linguam domesticam ob id abstinere volui, ne similem gratiam, quae mihi in versione Decreti Trypartiti ab aemulis olim accidit, consequeretur*. Hoc verò bonum velle meum erga verbum Dei, et propensitatem in honorandus dignitatibus vestris, à me paupere clientulo aequi bonicque consuli oro.“ (Kurziv je moj, A. J.)

Tim riječima nameće mi se jedna sličnost, da ne kažem identičnost. Naime, i Antun Vramec (1538 – 1588) će u posveti svoje *Kronike* (1578) na latinskome jeziku, upućene slavonskom i hrvatskom plemstvu slično napisati. On kaže da zna da ima veći broj onih „koji ne samo da se nikako ne dive ovoj našoj uredbi (osobito u ovom našem ilirskom [hrvatskom] jeziku, a nisam vidio da je što takvo prije na njem objelodanjeno), nego dapače, radije kude, napadaju i osuđuju“ (Jembrih, 1981, 94; Posveta *Kronike* 1578, pretisak, 1992). Dakle, i Vramec je naišao na kritiku svoga djela od nekih, njemu poznatih pojedinaca, koji nisu bili za to da se knjige pišu narodnim hrvatskim jezikom. A da je to doista i bilo tako, posvje-

¹² Vidi hrvatski prijevod Pergošićeve posvete ovdje na kraju teksta.

dočit će još jednom i Vramčev prijatelj Blaž Škrinjarić, koji je iste godine, kao i Pergošić, u Varaždinu tiskao na latinskom jeziku knjigu *De Agno Paschali* (1587), posvetivši ju Vramcu. U latinskoj posveti piše, ovdje prijevod na hrvatski: „(...) Bojao sam se ujeda zlobnih ljudi, od kojih su neki i tvoja sveta djela o nedjeljnim evanđeljima i blagdanima svetaca [bila je to *Postilla*, 1586. A. J.] loše primili nedavno izdana na hrvatskome jeziku, na diku domovine i slavonskoga naroda i na korist kršćanske države“ (Jembrih, 1981, 264). Tim je svojim očitovanjem Škrinjarić htio sebe pred čitateljem opravdati što i on tiska svoju knjigu na latinskome jeziku, kao što je to i Pergošić za svoju kazao, jer su neki negodovali zbog *Dekretuma* tiskanog na hrvatskom narodnom jeziku kajkavske osnovice. Treba znati da drugoga narodnog jezika u tadašnjoj Zagrebačkoj biskupiji nije bilo, a Pergošić i Vramec nazivaju ga slovenski.¹³

Pergošićev Erazmo Rotterdamski – *Praefationes et Epistolae* ...

Djelo je tiskano u Varaždinu kod putujućega tiskara, Ivana Manliususa, koji je tiskao i Vramčevu *Postillu* (1586; vidi pretisak iz 1990), a prije u Ljubljani 1578. njegovu *Kroniku*. Dakle isti tiskar koji je iz Ljubljane bio protjeran, sklonivši se u zapadnu Ugarsku gdje je tiskao knjige protestantskih mađarskih autora (Sammelweis, 1972, 7-52; Jembrih, 1986, 29-44). Prije nego bude riječi o Erazmovim *Praefationes* (...), valja se još prisjetiti jednoga njegova djela koje se najbolje odražava u ovome citatu: „God. 1516. Erazmo objavljuje u Bazelu djelo koje je (...) tada imalo najdublji utjecaj, naime *Novi zavjet* na grčkom i latinskom. (...). Taj njegov tekst, usprkos nekim slabostima, poslužit će kao temelj svih velikih prijevoda *Novoga zavjeta* na moderne jezike. Bilješke koje će kasnije upotpunjene dodati *Parafrazama*, povećavaju vrijednost izdanja, olakšavaju kontakt sa živim Kristom i sugeriraju osobno tumačenje“ (Grubišić, 2000, 72, 21). Prema tome, na neki je način posve razumljivo da je kod prevođenja na slovenski jezik *Novog zavjeta* Primož Trubar također imao uza se Erazmov *Novi zavjet* kao i Stipan Konzul i Antun Dalmatin prevodeći *Novi testament* na hrvatski jezik [1562/63, glagoljsko izdanje, dostupno je u pretisku iz 2007. izd. Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb s opširnim pogovorom Alojza Jembriha]. Uostalom oni su to i u predgovoru, upućenom čitatelju, i naglasili: „Mi upotrebljavamo ovdje za pripomoć latinsku, njemačku i talijansku *Bibliju* (...). Najviše se povodimo za prijevodom Erazma i Luthera (...)“ (v. Jembrih, 2007, 44). Spomenimo još da je i

13 O tome nazivu vidi: Jembrih, „Slovenski“ u Vramčevoj Kronici, u: *O Vramčevoj Kronici*, pogovor uz pretisak *Kronike*, HAZU i KS, Zagreb-Varaždin 1992, 62-66 i *Lingvonim „slovenski jezik“ s obzirom na Postillu A. Vramca*, pogovor uz pretisak *Postille*, HAZU i KS, Zagreb-Varaždin 1990, 44-47.

Antun Vramec u svojoj *Kronici* (1578, 57a, vidi pretisak iz 1992), bilježeći događaje za godinu 1536, zapisao, da "Erasmus Roterodam ovo vreme vmre ki je živel sedemdeset let, popom budući"; to je zapisao nakon rečenice: „Vnogi Luterani v Francije pomorjeni behu.“

Sadržaj Erazmovih *Praefationes et Epistolae* ... (Varaždin, 1587.)

Okvirni se sadržaj može iščitati iz samoga naslova knjige, no nas ovdje zanima detaljni sadržaj koji ćemo razabrati iz naslova i podnaslova tekstova čitave knjige, koja broji 217 nepaginiranih stranica. Svakako osvrnut ćemo se i na neke disparatnosti koje nalazimo u nekih autora koji su se dotakli toga djela.

Odmah se valja zaustaviti kod Rudolfa Horvata (1873 – 1947) koji je u Pergošićevom naumu, da tiska Erazmove *Praefationes*, vidio dokaz o Pergošićevu protestantizmu: „Protestantskim je duhom zadojena i latinska knjiga koju je sastavio gradski bilježnik Ivan Pergošić (...)“ (Horvat, 1994, 111). Kad Horvat kaže „sastavio“ vjerojatno je mislio da je Pergošić skupio Erazmove tekstove u jednu knjižnu cjelinu. Nešto slično je i Branko Vodnik (1879 – 1926) bio zapisao, predmnijevajući da je Pergošić na temelju toga, što je izdao Erazmove parafraze „bio valjda kalvin“ (Vodnik, 1913, 209). Očito da dotični autor nije poznavao opus Erazma Rotterdamskoga, jer njegov opus nije kalvinski. Franjo Fancev bit će nešto eksplicitniji, pišući o Pergošiću u vezi s Erazmom:

„Bezeichnend für Pergošić kann es sein, dass er gerade Erasmi Praefationes herausgegeben hat. Er hat den Erasmus gelesen und diese Lektüre ist wahrscheinlich nicht ohne irgend welche Wirkung auf ihn geblieben. Er hat die hellen und die dunklen Seiten der beiden Parteien gesehen, er hat wahrscheinlich die Bemühungen, die christliche Kirche der Lehre ihres Gründers näher zu bringen, gebilligt, doch hat er auch die schweren Folgen des Zwistes gesehen in den Verwüstungen und im Vordringen der Türken, und gerade diese Folgen, sich vor Augen haltend, bleiben seine Ansichten im Einklange mit den Grundgedanken Erasmi“ (Fancev, 1913, 481).

Sigurno da je Ivan Pergošić smogao hrabrosti kad je Erazma Rotterdamskoga želio predstaviti Varaždinu (1587) i ostaloj panonskoj intelektualnoj sredini svoga doba. No ne smijemo zaboraviti da je to razdoblje u kojemu je još uvijek na snazi onih *deset* famoznih *pravila o zabranjenim knjigama* što ih je 1564. donio *Tridentinski sabor*, od kojih „osmo (pravilo, A. J.) po redu govori upravo o tome kako treba postupiti s knjigama koje su u osnovi dobre, ali u kojima ima mjesta koja se ne slažu sa crkvenim učenjem ili su protivna javnom moralu. Takve se knjige mogu čitati ako se prethodno isprave, odnosno očiste od onih dijelova koje će označiti katolički teolozi imenovani od strane biskupa ili inkvizitora“ (Stipčević,

1994, 54).¹⁴ Neka mi bude dozvoljeno citirati dio teksta iz kojega se razabire kakvu je sudbinu, u spomenutomu poslu „čišćenja“ imao naš Erazmo Rotterdamski.

„Teolozi koji su čitali knjige teološkoga, filozofskoga i sličnog sadržaja morali su biti dobro potkovani u tim znanstvenim disciplinama, pa je zato glavni teret čitanja pao na učene teologe sa sveučilišta u Parizu i Louvainu, no dio tereta podijelila su neka druga sveučilišta. Oni u Louvainu dobili su posebno tešku zadaću da pomno prouče djela Erazma Rotterdamskog, nedvojbeno jednoga od najučenijih ljudi toga vremena, no ujedno i čovjeka koji je bio sklon pisati stvari koje se nikako nisu slagale sa crkvenim učenjem. Nezgoda je bila što je Erazmo bio izvanredno popularan u intelektualnim europskim krugovima i što su se njegove knjige izdavale u golemim količinama diljem Europe, pa su zato bile posebno neugodne za katoličku crkvu. Teolozi u Louvainu dali su se na posao, analizirali sve što je Erazmo napisao i točno označili što iz tih djela treba izbrisati da bi se mogla dalje čitati. Sve što su oni zabilježili da treba brisati tiskano je u *Popisu* knjiga koje treba očistiti (*Indeks expurgatorius librorum*) koji je objelodanjen po nalogu španjolskoga kralja Filipa II. godine 1571. u Antwerpenu. U jednom novijem izdanju toga *Popisa*, onom iz 1611. godine koji je rađen po nalogu generalnoga inkvizitora Španjolske, Gaspara Quiroge, na čak 32 stranice zabilježeno je što treba brisati iz Erazmovih djela. Tu su točno naznačene stranice i riječi koje treba izbrisati prije nego što se ta djela smiju čitati, odnosno dati na čitanje“ (Stipčević, 1994, 55-57).

Iz dosadašnje se literature zna da je prema *Indeksu* zabranjenih knjiga iz 1564. apsolutna zabrana svedena samo na šest Erazmovih djela: *Colloquia familiaria*, *Laus Stultitiae*, *Lingua*, *Institutio Christiani matrimonii*, *De interdicto esu carniarum* i *Esposizione letterale del testo di Matteo evangelista* (tal. prijevod Erazmove Parafraze Matejevu evanđelju); (v. Infelise, ²2001, 37, 39, 41).

Sve u svemu, Pergošićeva zauzetost oko objavljivanja Erazmovih *Praefationes et Epistolae* (...), kao što se iz njihova teksta može razabrati, nisu takva da bi ih se moglo podvrgnuti pod *Indeks zabranjenih knjiga*, barem se meni tako zasad čini. Svakako bi čitavu knjigu valjalo prevesti na hrvatski jezik pa bi se tek onda moglo nešto više reći o njezinu doktrinarnom usmjerenju.

Usput treba spomenuti da je Marko Marulić (1450 – 1524) čitao Erazmova djela, razabire se to iz pisma u kojemu se Marulić zahvaljuje prijatelju Tomi Nigeru što mu je poslao nekoliko knjiga Erazma Rotterdamskoga. „Primio sam knjige Erazma Rotterdamskoga što si mi ih poslao: odlikuju se pobožnošću, učenošću i, ne manje, rječitošću. Veoma uživam čitajući ih“ (cit. Tomasović, 1999, 43, v. 40).

Kad je svojedobno Martin Hajnal (1907) pisao o Ivanu Pergošiću, on za *Prae-*

14 Uputno je još konsultirati: F. H. Reusch, *Der Index der verbotenen Bücher*, Bonn 1883-85; J. Hilgers, *Der Index der verbotenen Bücher*, Freiburg 1904; W. Rees, *Die Strafgewalt der Kirche*, Berlin 1993.

fationes (...), uz ostalo, kaže: „Malo se o tom djelu govorilo kod Hrvata, premda je od mnogo veće važnosti negoli ono prvo [misli na *Dekretum*, 1574, A. J.]. Važno je pak zato što je u njemu izdan najznamenitiji i najstariji spomenik mađarske književnosti, pisan latinskim jezikom, naime *Admonitio*. S time što je Pergošić to djelo izdao, postalo je ono zajedničko blago mađarske i hrvatske književnosti“ (Hajnal, 1907, 324-325). K tome treba dodati, kolikogod mi danas sudili o tome djelu, jedno je ipak sigurno. To je činjenica da je Ivan Pergošić prvi koji uvodi na široka vrata vodećega europskog humanistu Erazma Rotterdamskog u Hrvatsku u Varaždin i time doista prednjači u hrvatskoj i u južnoslavenskoj erasmijanskoj tradiciji.

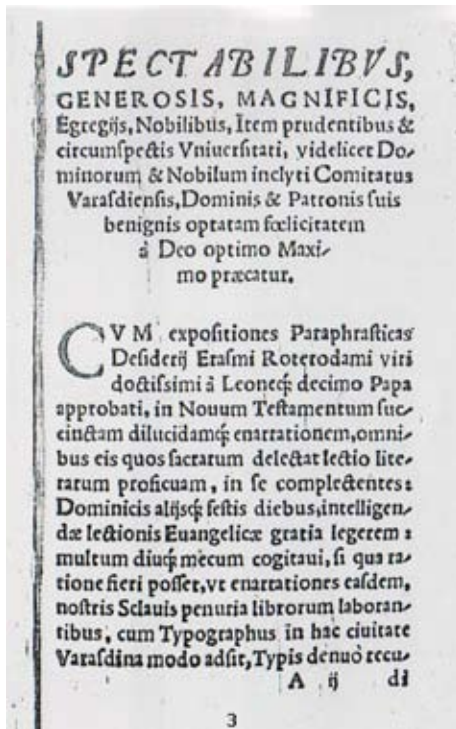
Promotrimo redoslijed sadržaja varaždinskoga izdanja Erazmovih *Praefationes et Epistolae*... (1587). No najprije treba upozoriti na rukopisnu bilješku koju ima budimpeštanski primjerak, čije kopije posjedujem. Naime po toj se bilješci vidi u čijem je vlasništvu bila knjiga prije dospijeća u Sveučilišnu knjižnicu u Budimpešti. Ta bilješka glasi: „*Collegij Soc.(ietate) Jesu /Sopronij Catalogo inscriptus anno 1640*“. Dakle knjiga je bila vlasništvo isusovačkoga Kolegija u Šopronu još 1640. godine.

Nakon naslovnice (koju u presliku prilažemo) slijedi tekst Pergošićeve posvete [str. 3-14; moja brojevnja obilježba u čitavoj knjizi], naslovljene: *Spectabilibus, Generosis, Magnificis, Egregijs, Nobilibus, Item prudentibus & circumspectis Universitati, videlicet Dominorum & Nobilium inclyti Comitatus Varasdiensis, Dominis & Patronis suis benignis optatam foelicitatem à Deo optimo Maximo praecatur* (vidi tekst u presliku čitave posvete ovdje). Kao što smo već naveli, Nadnevak Posvete je „Varasdini 23. Mensis Iuli, 1587.“ a potpisao se kao: „*Earundum vestrarum Sp. G. M. egr. & nobilium dominationum addictiss: clentulus. Ionnes Pergossich, sedis huius comitat. Iudic. & Varasd. civitatis Notarius*“. U toj posveti za nas su zanimljiva dva momenta. Jedan je u Pergošićevu iskazu kojim želi reći kako koristi prigodu tiskarova boravka u gradu Varaždinu za tiskanje toga djela „(...) *cum Typographus in hac civitate Varasdina modo adsit, Typis denuò recudi curarem*.“ To će još jednom nešto izrazitije ponoviti: „*Hisce rationibus inductus librum ipsum de inegro ad promouendam gloriam nominis divini, incrementumque verbi sui, oblata potissimu opportuna occasione proter praesentiam Typography: renovare enitetur*.“ Bi li se temeljem tih rečenica moglo postaviti pitanje: Da nije bilo tiskara u Varaždinu, bi li Pergošić uopće tiskao Erazmove tekstove? Sigurno da ne bi imao tko tiskati, Manlius je za to bio jedini spreman s mnogo tiskarskoga iskustva.

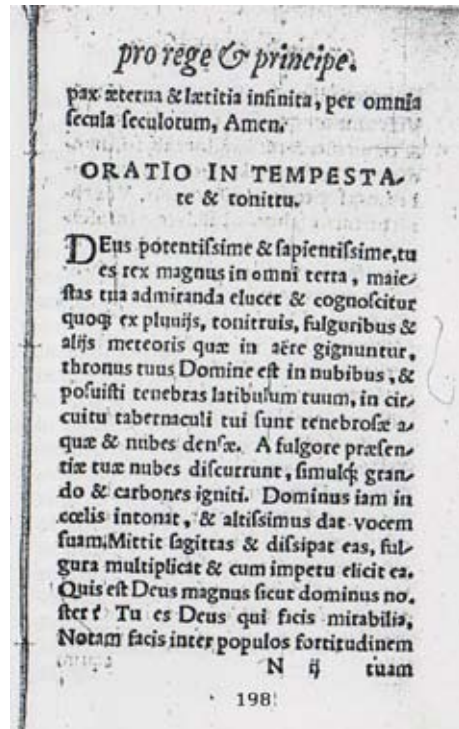
Nakon Pergošićeve posvete, koja je autorski tekst, slijede dva biblijska kratka teksta: *Proverbiorum 30. Omnis sermo dei ignitus clypeus est/ sperantibus in se. Ne addas quiumque ver-/bis illius, & arguaris, inveniarisque men-/dax.*

Roman. 15. Quaecumque scripta sunt, ad nostram/ doctrinam scripta sunt: ut per patienti-/am & consolationem scripturarum spem/ habeamus. [str. 15].

Slijedi tekst naslovljen: „*Invictissimo Caesari Carolo, eius nominis Quinto, D.*

Početak Pergošićeva predgovora

Molitva protiv zla vremena i grmljavine

Erasmus Roterodamus S. D.¹⁵ Tekst je datiran: „Basileae. Id. Ian. An. M. D. XXII.“ [str. 17-25]. To je Erazmova parafraza uz Evanđelje po Mateju. Nakon toga teksta slijedi: „Erasmus Roderodamus pio Lectori. S. D.“ (Erazmo Rotterdamski pobožnom čitatelju). I taj je tekst datiran: „Basileae postridie Id. Ianua. (rii) ANNO M. D. XXII.“ [str. 25-63] Nakon toga slijede još četiri posvetna teksta europskim vladarima: „Christianis. Galliarum Regi Francisco: eius nominis primo. Erasmus Roterodamus. S. D.“¹⁶ [str. 65-92]; datiran „Anno M. D. XXIII. Calend. Decemb.“ Zatim slijedi: „Invictissimo Angliæ et Franciæ regi, Domino Hiberniæ: Catholici fidei defensori, Henrico eius nominis Octavo: Erasmus Roterodamus. S. D.“¹⁷ [str. 93-126], datirano: „Basileae, decimo Calend. Septemb. Anno M. D. XXIII.“

15 Posvećen je tekst caru Karlu V.

16 Francuskom kralju Franji I. posvećen je taj tekst.

17 Henriku VIII. je posvećen taj tekst.

Iza toga slijedi: „Illustrissimo Principi, D. Ferdinando, Austriae Archistratego, Caroli Caesaris germano, Erasmus Roterodamus. S. D.“¹⁸ [str. 128-156]; datirano: „Bassileae. Anno M. D. XXIII. Non. Ianuarij“. Nakon toga teksta slijedi tekst s naslovom: *Sancti Stephani Primiregis Ungariae, Ad Sanctum Emericum Ducem, filium suum. Praefatio, in qua Rex hortatur Ducem ad capessenda paterna monita & praecepta.*¹⁹ [str. 157-183]. Taj tekst sadrži podnaslove s kraćim tekstovima: *De observanda Catholica fide.* Caput I. [str. 160-162]; *De Ecclesia, et continendo Ecclesiastico statu.* Caput II. [str. 162-164]; *Episcopi Nomenclatura, & de impendendo honore Pontificibus.* Caput III. [str. 165-168]; *De Merito Honore Principum & Baronum.* Cap. IIII. [str. 167-168]; *De servanda virtute patientiae, & tribuendo iudicio.* Caput V. [str. 168-169]; *De Acceptatione Exterorum, & nutrimento hospitum.* Caput VI. [str. 169-170]; *De Magnitudine Consilij.* Caput VII. [str. 171-172]; *Quod maiores imitari debeant, & filij obedire parentibus.* Caput VIII. str. 172-173]; *Orandum esse, et quomodo.* Caput IX. [str. 174-175]; *De Pietate et Misericordia, caeterisque virtutibus.* Caput X. [str. 175- 176].

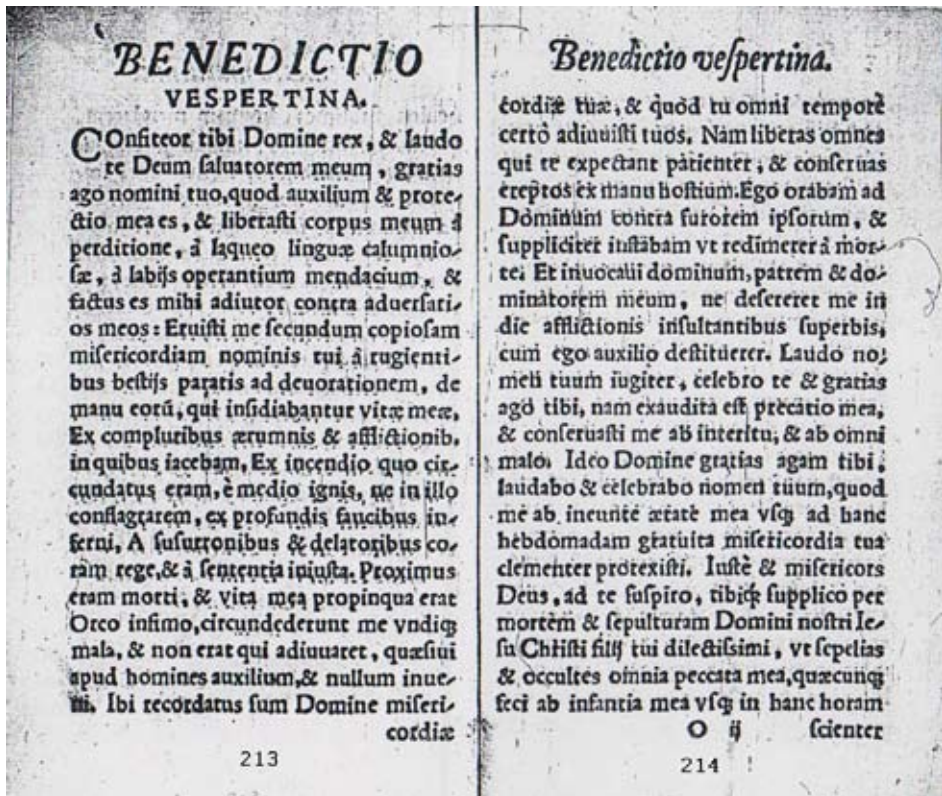
Nakon predočenih naslova i tekstova slijedi šest i pol stranica novoga teksta za koji je navedeno da je preuzet *Ex Bonfino Historico*. [To bi zapravo bila povijest Ugarske Antona Bonfinija (1434 – 1503): Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum Decades*], naslov glasi: *Adhortatio Stephani Bathori, Vaivodae Transsilvani, in prostigatione Alibeghi superveniente Paulo kynisij, in campo Transsilvaniensi Kenier meseu, quod latine campum vel agrum panis, sonat, vocato ad milites facta 1480. tempore Matthiae regis. Ex Bonfino Historico.* [str. 177-183].

[Uz malu digresiju, spominjem da je, u vezi sa spomenutom borbom Stjepana Bathorija (†1534), u doba kralja Matije Korvina, 1480. u svojoj *Kronici* (1578, 51b) zabilježio i Antun Vramec: „(...) Kralj v Budin odide, Turke trideseti jezer ali več Štefan Batory Jerdelski vojvoda i Pavel Kiniži na Kenjer Moezoue, to se zove, pole kruhovo, pobiše, pomoriše i posekoše z Vogri.“ Dakle, to, što je u gornjem latinskom naslovu u knjizi *Praefationes* (...) rečeno, također navodi Vramec, a to je samo potvrda da je Vramec za svoju *Kroniku* koristio upravo Bonfinijevo djelo: *Rerum Hungaricarum*]. Pavao Ritter Vitezović (1652 – 1713) u svojoj *Kronici* (1696, 127) o istome događaju zapisuje: „Kralj v Budin odide. Stefan Batori jerdeljski vojvoda i Pavel Kanižki v krušepolju trideset jezer Turak pobiše.“ Vitezović je u opisu nešto kraći, iako je koristio Vramčevu *Kroniku*.

Slijede potom različite molitve (zapravo mogli bi se ti tekstovi nazvati i go-

18 Taj tekst posvećen je Ferdinandu I. austrijskome/habsburškome caru.

19 Tekst je posvećen sv. Stjepanu prvom kralju Ugarske i njegovom sinu sv. Emeriku kojemu otac daje upute kako se treba držati u različitim okolnostima života. U deset manjih poglavlja savjetuje otac sinu kakav treba biti u društvenim prilikama svoga života; to su savjeti koji vode pobožnome i svetome stilu života.

Blagoslov večernji

vori): *Oratio contra Turcam*²⁰[str. 184-188]; *Oratio magistratus*²¹[str. 188-193]; *Oratio subditorum pro rege & principe*²² [str. 193-198]; *Oratio in tempestate & tonitru*²³ [str. 198-202]; *Oratio viatoris et peregrinantis*²⁴ [str. 203-207]; *Benedictio Matutina*²⁵ (str. 208-212); *Benedictio Vespertina*²⁶ [str. 213-217] iza toga teksta

20 Molitva protiv Turaka.

21 Molitva za poglavarstvo.

22 Molitva podližnika za kralja i vojvodu.

23 Molitva u zlu vremenu i grmljavini.

24 Molitva putnika i hodočasnika.

25 Blagoslov jutarnji.

26 Blagoslov večernji.

jest FINIS.²⁷

To je cjelokupni sadržaj knjige Erazmovih *Prefacija* u Pergošićevoj redakciji i tiskanih na latinskome jeziku u Varaždinu, namijenivši ju plemstvu i staležima Varaždinske županije i šire, dakle svima koji su bili znalci latinskoga jezika, dakle i u Ugarskoj.

Što se pak sadržaja tiče, koji je ovdje predočen, čitajući tekst što ga je napisao Zvonimir Bartolić, u vezi s jednim naslovom u knjizi, držim da je unesena jedna pomutnja oko toga. Bartolić, uz ostalo, piše: „(...) *Admonitio* je naputak upućen kraljeviću Emeriku, sinu Svetoga Stjepana.²⁸ Najprije se mislilo da je sam kralj autor toga teksta. Proučavajući ga, došlo se do uvjerenja da tekst potječe iz pera Emerikova učitelja Gelerta. Rukopis je najprije godine 1581. objavio znameniti polihistor i kartograf Joannes Samboky Sambacus (1531 – 1584). Uz Bonfinijevu *Rerum Hungaricum*, kao Appendix, Pergošić je objavio *Admonitio*“²⁹ (Bartolić, 2003, 442-443). Kao što je očito, takav naslov u knjizi nigdje ne postoji; na str. 157 naslov glasi, ponovimo još jednom: *Sancti Stephani Primiregis Ungariae, Ad sanctum Emericum Ducem, filium suum. Praefatio, in qua Rex hortatur Ducem ad capessenda paterna monita & praecepta*. Dakle, nema nikakva *Appendixa* uz Bonfinijevu *Rerum Hungaricum*, kako to Bartolić suponira; spominje se samo „Ex Bonfino Historico“ ispod naslova „Adhortatio Stephani Bathori (...)“ str. 177. Želeći parafrazirati Hajnalov tekst, Bartolić je ostao prilično nejasan u svom diskurzu. Zato evo Hajnalova teksta da bi se moglo razumjeti ono što je on u vezi s tzv. „Admonitio“ pisao.

„Rukopis toga djela („Admonitio“, A. J.) nalazi se u bečkoj carskoj knjižnici i to u dva primjerka: a) u Thuróczijskom kodeksu iz XV. vijeka pod signaturom Cod. chart. saec. XV. Nr. 3455, b) u Ilosvajevu kodeksu iz XVI. vijeka pod signaturom Cod. chart. saec. Nr. 8496. Rukopis je najprije izdao Zsámboki (Sambacus) god. 1581. i god. 1606. kao Appendix k izdanju Bonfinijeva djela ‘Rerum Ungaricarum Decades’ pod općim natpisom ‘Decretorum seu articulorum aliquot priscorum Ungariae regum (. . .)’ Iza Zsámbokijeva prvog izdanja po redu odmah dolazi Mađarima dosada nepoznato Pergošićevo izdanje god. 1587. (...)“ (Hajnal, 1907, 325).

Očito je Bartolić krivo razumio to što je u vezi s *Appendixom* Hajnal napisao, *appendix* nije *admonitio*, to su dvije različite riječi u svome značenju.

Kad se sve sabere što su pojedinci, u vezi s Erazmovim *Praefationes* (...) pisali, a ima i netočnih podataka, onda je posve na mjestu ovo nekoliko kritič-

27 Moglo bi se postaviti i pitanje, jesu li te molitve Pergošićeve ili ih je od nekuda preuzeo, a to ne navodi?

28 O životu sv. Emerika piše Vramec u svojoj *Postilli*, II. dio (1586, 784 – 78b).

29 Moram naglasiti da riječi *Admonitio* uopće ne postoji. Nije mi jasno otkuda ona Bartoliću?

kih zamjedbi koje su ovdje artikulirane. Ovim kratkim osvrtom na spomenuto Pergošićevo izdanje Erazma Rotterdamskom u Varaždinu (1587.), s predočenim preslicima iz djela i hrvatskim prijevodom Pergošićeve posvete, htjeli smo pobuditi interes šire znanstvene javnosti u Hrvatskoj, sa željom da se to djelo u dogledno vrijeme prevede na hrvatski jezik, jer Pergošić i Erazmo to zaslužuju. Vivat sequentes!

Prilog

PRAEFATIONES
ET EPISTOLAE DEDICATORIAE
Doctissimi et sanctae vitae viri, Desiderij
Erasmi Roterdami, in quator Euangelistas,
Christianis hominibus,
lectu dignae.
ADIVNCTA EST PIA SANCTI
Stephani regis Hungariae, ad filium
suum Emericum ducem Sclauoniae
admonitio.
Subsequitur adhortatio Stephani
Bathorei ad milites, tempore Matthiae
Regis, facta.
Sub finem continentur aliquot
precationes piae.
Opera et impensis Ioannis Pergossich

Typis renouatae.
VARASDINI IOANNES
Manlius excudebar, Anno
1587.

PREDGOVORI
I POSVETNA PISMA
Deziderija Erazma Rotterdamskoga,
čovjeka najučenijega i sveta života,
prema četiri evađelista, kršćanskim
ljudima, vrijedna za čitanje.
DODAN JE I POBOŽAN savjet
Svetoga Stjepana, ugarskoga kralja,
svome sinu Emeriku,
zapovjedniku Slavonije.
Slijedi zatim poticajni govor Stjepana
Batorija vojnicima, nastao
u vrijeme kralja Matije.
Na kraju slijedi nekoliko
pobožnih molitava.

Tiskano trudom i troškom
Ivana Pergošića.

U Varaždinu tiskao Ivan Manlije,
godine 1587.

Posveta

Spectabilibus,
generosis, magnificis,
egregijs, nobilibus, item prudentisibus et
circumspectis vniuersitati, videlicet
Dominorum
et nobilium Incltyi Comitatus
Varasdiensis, Dominis & Patronis suis
benignis optatam foelicitatem a Deo
optimo Maximo
praecatur.

Poštovanima,
plemenitima, izvrsnima,
uglednima, poznatima, kao i razboritima
te uvaženima u zajednici, pa i među gospo-
dom
i plemićima poznate Varaždinske županije,
za gospodu i pokrovitelje, zbog njihove
dobrote,
od Svemogućega se Boga moli željena
sreća.

Cvm expositiones Paraphrasticas Desiderij Erasmi Roterdami viri doctissimi a Leoneque decimo Papa approbati, in Nouum Testamentum succinctam dilucidamque enarrationem, omnibus eis quos sacrarum delectat lectio literarum proficuam, in se complectentes, Dominicis aliisque festis diebus, intelligendae lectionis Euangelicae gratia legerem, multum diuque mecum cogitauī, si qua ratione fieri posset, vt enarrationes easdem, nostris Sclauis penuria librorum laborantibus, cum Typographus in hac ciuitate Varasdina modo adsit, Typis denuo recudi curarem. Tamen propter aegestatem quam Musae et talia opera abominantur, animaduerti, virium mearum par non esse, vt optatis meis hac in parte satisfieri posset. Communicata autem cum Typographo re, vel praefationes tantum ipsas, quatuor Evangelistas praemissas, hac spe Typis renouari placuit, vt forte lectis ipsis, quipiam amans pietatis emergat, qui quod explanatio ipsa noui Testamenti ab Authore talibus summis Principibus dedicata est, iudicabit eam esse maximi momenti: nec debuisset Erasmus qualibuscunque leuibis scriptis repletas suas Paraphrases, magnis Monarchis obtrudere legendas: Sed dignas esse, vt ab omnibus nationibus legantur. Hisque rationibus inductus librum ipsum de integro ad promouendam gloriam nominis diuini, incrementumque verbi sui, oblata potissimum opportuna occasione propter praesentiam Typographi: renouare enitetur. Ex dilucida namque sacrarum scripturarum explicatione discimus intelligere vetus nouumque Testamentum.

Docent enim nos libri veteris Testamenti, Deum illum quem coluerunt Abraham, Isaac, et Iacob Hebraei, solum verum esse Deum, eumque omnipotentem et aeternum: qui propter bonitatem suam verbo suo coelum et terram, et quae in eis sunt, creauit, a quo omnia procedunt, sine quo nihil quicquam est: iustum et misericordem: qui quae omnia operetur in omnibus secundum voluntatem suam, cui non licet dicere quare sic vel sic faciat.

Adhaec, ipsum hunc Deum creasse Adam primum hominem ad imaginem et similitudinem suam. Dominumque eum, constituisse omnium creatorum in terra. Qui quidem Adam, inuidia et fraude diaboli, creatoris sui

Kada sam na nedjeljnim i drugim svetkovinama, radi razumijevanja evanđelja, čitao *Parafraze* Deziderija Erazma Rotterdamskog, vrlo učenog čovjeka, kojeg je odobrio i papa Leon X, stručno i precizno izlaganje o *Novom zavjetu*, korisno svima onima koje raduje čitanje Svetoga pisma i koji ga prigrljuju, mnogo sam i dugo sa sobom promislilo da se, zbog nestašice knjiga, pobrinem za te nagovore kako bi, kada bi mogao postojati neki razlog, bili iznova tiskani našim slavenskim slovima, budući da se u gradu Varaždinu već nalazi tiskara. Ipak zbog te potrebe od koje zaziru Muze i toliki naponi, uočio sam kako moje snage nisu dorasle tomu da u ovom slučaju mogu udovoljiti mojim željama. Ipak, nakon što sam to objasnio tiskaru, svidjelo mi se ponovno tiskati barem predgovore svih četiriju evanđelja, s nadom da će se, pročitavši ih, pojaviti netko sklon pobožnosti, a tko će, jer je to objašnjenje *Novoga zavjeta* autor posvetio tolikim časnim ljudima, prosuditi da je ono od velike važnosti i da Erazmo svoje *Parafraze* nije ispunio nekim manje vrijednim spisima, već da ih je povjerio velikim monarsima na čitanje te da su vrijedni čitanja među svim narodima. Vođen tim razlozima, odlučeno je da se napravi pretisak te knjige radi promicanja slavnoga i značajnoga imena te radi širenja njegove riječi, ponajprije zbog povoljne prilike koja se ukazala zbog već postojeće tiskare. Jer upravo iz jasnog objašnjenja svetih spisa učimo razumijeti Stari i Novi zavjet.

Ipak, uče nas knjige Staroga zavjeta da je onaj Bog kojeg štovahu Abraham, Izak i Jakov pravi Bog, da je svemoguć i vječan. On je zbog svoje dobrote i po svojoj riječi stvorio nebo i zemlju i sve na njoj; od njega sve potječe i bez njega ne postoji ništa. Pravedan je i milostiv; on čini sve u svemu, po svojoj volji, koja nije dužna govoriti zašto čini ovako ili onako.

K tomu, sam taj Bog stvorio je Adama, prvoga čovjeka, na sliku i priliku svoju. Gospodin ga je postavio na zemlju među sva stvorenja. Doista, on, Adam, zbog prijezira i prijevare đavlove, koji neposlušan bješe naredbama svoga

praecepto non obediens, suo peccato peccatum in hunc mundum inuexit tale, tentumque, vt nos secundum carnem ab ipso progeniti, natura filij irae simus, et ob id morti, damnationi iugo, et tyrannidi diaboli obnoxij reddamur.

Porro autem promissum fuisse a patre semen illud benedictum, Iesum Christum filium suum, saluatorem nostrum, ipsi Aadae, Abrahae, Isaac, Iacob, Dauidi, et reliquis patribus, qui a peccatis et tyrannide diaboli liberaret eos, qui viua fide huic promissioni crederent, ipsique Iesu Christo fiderent, liberationem hanc ab ipso et per ipsum sperantes. Est autem haec promissio saepissime repetita in libris veteris Testamenti.

Interea autem dum a patribus expectabatur promissa salus et liberatio, quod ea est hominum natura, tam superba atque adeo corrupta, vt non libenter ipsi velint se agnoscere peccatores, quibus promisso salutari sit opus: legem scriptam in tabulis lapideis, data fuisse a Deo per Moysen, vt per eam agnito peccato, et cordis humani malitia, ardentius sitirent homines Christi aduentum, qui ispos a peccatis redimeret, quod sacrificia et hostiae non praestabant, erant enim vmbrae et figurae verae literanda erant et abolenda.

Noui autem Testamenti libris docemur Christum illum promissum (qui est super omnia Deus benedictus in secula) et in libris veteris Testamenti adumbratum sacrificijs, ac figuratum, missum tandem a patre fuisse, eo tempore quod apud se constituerat, eo inque tempore, quo abundabat omnis iniquitas. Missum autem et incarnatum, non ex bonis cuiusque operibus (nam omens erant peccatores) sed vt verax, abundantes gratiae suae diuitias, quas promiserat, exhiberet, et secundum misericordiam suam saluos nos faceret.

In nouo igitur Testamento planissime ostenditur, quod Iesus Christus verus Agnus et vera mundi hostia venit, vt nobis pacem cum patre conciliaret, (ipse est enim pax nostra) lauando nos a peccatis nostris in sanbuine suo et liberaret a seruitute diaboli, (cui peccando seruiebamus) in filiosque Dei adoptaremur per ipsum, cohaeredesque eius efficeremur.

Vt autem, singulare hoc et maximum Dei beneficium erga nos agnoscamus, dat nobis

Stvoritelja, po svom je grijehu na ovaj svijet donio toliki i takav grijeh da po naravi postadosmo sinovima srdžbe, od njega rođeni po tijelu. Zbog toga se, padu skloni, vraćamo smrti, vrhuncu prokletstva, i đavolskoj tiraniji.

Nadalje pak, samom Adamu, Abrahamu, Izaku, Jakovu, Davidu i drugim ocima bješe od Oca obećano ono blagoslovljeno sjeme, Isus Krist, njegov Sin i naš Spasitelj, da od grijeha i đavolske zlobe oslobodi one koji živom vjerom povjeruju samome Isusu Kristu, ufajući se u to oslobođenje [koje dolazi] od njega i po njemu. I štoviše, to je obećanje najčešće ponovno spominjano u knjigama Staroga zavjeta.

Međutim, dok su oci iščekivali obećano spasenje i oslobođenje (jer to je dio ljudske naravi koja je tako ohola i toliko iskvarena da se sami ljudi ne mogu prepoznati kao grješnici kojima je potrebno obećanje spasenja), na kame- ne je ploče upisan zakon, od Boga dan Mojsiju, kako bi ljudi, spoznavši grijeh i zlobu ljudskoga srca, po tom zakonu žarče žedali za Kristom koji ima doći da ih otkupi od grijeha zato što se nisu prinisile žrtve i prinosni darovi. Bili su to nagovještaji i prave slike Krista koji se predaje za oprostjenje i uništenje svih grijeha.

S druge strane, iz knjiga Novoga zavjeta učimo da je taj Krist (koji je iznad svega Bog blagoslovljen u vijeke), obećan i skriven u knjigama Staroga zavjeta, te utjelovljen u žrtvama, bio od Oca poslan u ono vrijeme koje je kod sebe ustanovio i u ono vrijeme kada je uklanjao sve nepravde. Poslan pak i utjelovljen, ne iz nečijih dobrih djela (jer svi bijahu grješnici), već da, govoreći istinu, objavi premnoge obećane blagodati svoje slave, da će nas po svom milosrđu učiniti spašenicima.

U Novom je zavjetu dakle najviše prikazano kako dolazi Isus Krist, Janje istinito i prava žrtva za svijet, da nas u miru združi s Ocem (on je naime sam mir naš), perući nas krvlju svojom od naših grijeha, te da nas oslobodi od ropstva sotoninog (kojemu smo grijeseći robovali), te da po njemu budemo izabrani kao sinovi Božji i subaštinići njegovi.

A da bismo upoznali tu jedinu i najveću dobrotu Božju prema nama, Bog nam daje svo-

Deus Spiritum suum sanctum, cuius fructus et donum est fides in Deum et Christum eius. Nam sine Spiritu sancto, quo signamur, neque credere possumus Deum patrem misisse Messiam, neque Iesum esse Christum, nullus enim (inquit Paulus) dicere potest Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Idem Spiritus testatur spiritui nostro, quod sumus filij Dei, et diffundit in viscera nostra eam charitatem, quam describit paulus Corinthijs. Praeterea spem, quae est certa vitae aeternae expectatio, cuius idem ipse arrhabo est et pignus, nobis impertitur et alia spiritualia dona, de quibus Paulus ad Galathas. Per hanc itaque in Christum fiduciam et fidem, quae per charitatem operatur, et se charitatis operibus exerit, ad ea hominem mouens, iustificamur et sanctificamur: id est Deus et pater Domini nostri Iesu Christi (qui et pater noster effectus est per ipsum fratrem nostrum) nos pro iustus et sanctis habet, sua gratia non imputans nobis ad gehennam delicta nostra.

Venit denique Christus ipse, vt nos per ipsum sanctificati et purificati a peccatis, voluntatem eius operibus bonis sectantes, quae carnis sunt abnegemus, ac liber? seruiamus ei in iusticia et sanctitate omnibus diebus nostris. Et vt per bona opera (quae praeparauit Deus, vt ambularem in illis) nos ostendamus ad hanc gratiam vocatos: quae quidem bona opera qui non habet, testatur se fidem in Christum non habere, qualem ille in nobis requirit.

Ad eum oportet nos accedere et alacri animo ipsum sequi, vt nos doceat. Est enim magister noster, mitis et humilis cordis. Exemplar nostrum, a quo discere oportet normam recte viuendi. Noster praeterea Episcopus et summus pontifex, vnus mediator Dei et hominum, qui nunc ad dexteram Dei patris sedet, nobis aduocatus factus, orans interpellansque pro nobis: qui proculdubio impetrabit quod vel ab ipso vel ipsius nomine a Patre petierimus. Si modo petentes, ita illum facturum esse crediderimus, sic enim promisit. Ne igitur dubitemus, si quando peccauerimus, cum poenitentia (ad quam nos initio statim suae praedicationis inuitat et incitat) cumque fiducia accedat ad thronum gratiae eius: credentes quod misericordiam consequuturi sumus, nam ideo venit vt peccatores sua gratia saluos faceret.

ga Svetoga Duha, čiji su plodovi i darovi vjera u Boga i njegova Pomazanika. Naime, bez Duha Svetoga, kojim smo obilježeni, niti možemo vjerovati da je Bog Otac poslao Mesiju niti da je Isus [zapravo] Krist. Jer nitko, kaže Pavao, ne može reći „Gospodin Isus“, osim u Duhu Svetomu (1 Kor 12, 3). Sam Duh svjedoči u našem duhu da smo sinovi Božji i da u naša srca Bog ulijeva svoju ljubav, koju Pavao opisuje u poslanici Korinćanima. Osim nade, tj. sigurno iščekivanje vječnoga života, a čiji je ona zalog i obećanje, dani su nam i drugi duhovni darovi o kojima Pavao piše u poslanici Galaćanima (Gal 5, 16-23). Opravdani smo po tom pouzdanju i vjeri u Krista, koja je djelotvorna po ljubavi i koja se širi djelima milosrđa, privodeći joj tako čovjeka, tj. Bog i Otac Gospodina našega Isusa Krista (koji se kao i Otac prikazuje preko našega brata) drži nas u pravednosti i svetosti, a njegova nas milost ne predodređuje za pakao zbog naših opačina.

I konačno, sam je Krist došao da mu slobodno služimo u svetosti i pravednosti, u sve dane svoje, posvećeni i očišćeni po njemu od grijeha, dobrim djelima slijedeći njegovu volju, koju zbog tijela odbijamo, te da se dobrim djelima (koje Bog pripravi kako bismo koračali u njima) očitujemo kao pozvanici k toj milosti. Doista, onaj koji ne čini dobra djela, svjedoči da u Kristu nema vjere kakvu on u nama traži.

Potrebno je da njemu pristupimo i da ga odvažno slijedimo, kao što nas i sam uči. Jer on je naš učitelj blaga i ponizna srca, naš primjer od kojeg je potrebno učiti kako ispravno živjeti. Štoviše, on je naš poglavar i Veliki svećenik, jedini posrednik između Boga i ljudi (Tim 2, 5), koji sada sjedi s desna Ocu. Postao nam je odvjetnikom koji za nas moli i prosi. On će nam, ako odbacimo sumnju, pribaviti od Oca što god zaištimo ili po njemu ili u njegovo ime. Ako ga samo zaištimo, vjerujemo da će tako i učiniti, jer nam je tako i obećao. Stoga ne sumnjajmo, čak i ako nekada sagriješimo, da s kajanjem (kojemu nas poziva i na koje nas potiče u početku svoga djelovanja) i s vjerom pristupamo prijestolju slave njegove. Vjerujemo da ćemo slijediti njegovo milosrđe jer on je došao da svojom milošću otkupi grešnike.

Hic nimirum est Christus Iesus, qui post interfectum spiritu oris sui hominem peccati, sedebit in maiestate sua, omnes iudicaturus, et redditurus unicuique propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum, dicturusque est ijs, qui a dextris erunt, qui in hoc mundo futura bona expectauerunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Iis autem qui a sinnistris: Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Tunc vero finis erit, quum regnum Deo et patri tradiderit.

Haec vt cognoscamus, bonitate Dei per Spiritum eius sanctum tradita sunt nobis sacra Biblia: vt cognoscamus, inquam, et credamus vnum solum esse Deum verum et quem misit Iesum Christum: vtque credentes, vitam habeamus in nomine eius.

Praeter hoc fundamentum nemo aliud potest ponere. Optatque Paulus Anathema esse, qui aliam fidem et salutem annuntiauerit, quam per Iesum Christum: etiamsi fuerit Angelus de coelo.

Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: cui cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Quam summam totius sacrae Scripturae librorum, videlicet veteris et noui Testamenti ex exemplari Bibliorum, Lugduni Anno 1558 expresso, ad vsum legentium huc ascribere placuit.

Quia autem aliud munus quod pro summa munificentia et beneuolentia dignitatum vestratum, erga me declarata, pro praesenti non occurrebat, quod a me digne vestris dignitatibus offerri posset, quam vt renouatio ista Praefationum aliarumque salutarium farraginum eisdem adiunctarum, ex eis libris qui ab omnibus haberi non possunt, excerpta: dedicata vestris dignitatibus, qui flos huius Regni estis, prodiret in lucem: Vt sub nomine vestro prolata prodesset legentibus ad animae salutem et praesentis vitae honorem, in qua a Translatione in linguam domesticam ob id abstinere volui, ne similem gratiam, quae mihi in versione Decreti Trypartiti ab aemulis olim accidit, consequeret. Hoc vero bonum velle meum erga verbum Dei et propensitatem in honorandis dignitatibus ve-

Bez sumnje, to je Isus Krist, koji će, nakon propasti čovjeka po duhu zbog grijeha usta svojih, zasjesti u svojoj moći kako bi svima sudio i da svakome osobno dade prema tome kako je po tijelu živio, bilo dobro, bilo zlo, i da onima koji bijahu na strani dobra i koji na ovom svijetu iščekivahu buduća dobra, kaže: „Dodite, miljenici Oca mojega, zauzmite kraljevstvo za vas pripravljeno od postanka svijeta“, ali da onima, koji bijahu na strani zla, reče: „Odlazite od mene, grješnici, u vječni oganj kojeg pripravi đavao i anđeli njegovi.“ I doista, kraj će biti onda kada Bogu i Ocu preda kraljevstvo.

Da bismo ovo spoznali, dobrotom nam je Božjom i po Duhu njegovu Svetom predana sveta Biblija, da spoznamo, kažem, i povjerujemo da je samo jedan Bog pravi Bog, koji je poslao Isusa Krista te da, vjerujući život imamo u imenu njegovu (Iv 20, 31).

Zbog tog temelja nitko ne može tvrditi drukčije. Tražio je Pavao da proklet bude onaj koji navješta drugu vjeru ili spasenje mimo onoga po Isusu Kristu, pa makar bio anđeo s neba (Gal 1, 8).

Budući da je sve iz njega, po njemu i u njemu, njemu s Ocem i Duhom Svetim bila svaka čast i slava u sve vijeke vjekova! Amen.

Kolika je važnost knjiga čitavoga Svetoga pisma, vidljivo je iz prijepisa Biblije, Staroga i Novoga zavjeta, tiskanog u Lugdunu 1558. godine, pa ih je dolikovalo ovdje istaknuti za potrebe čitanja.

Stoga, budući da mi dosad za najveća dobročinstva i darežljivosti vašega dostojanstva, prema meni iskazana, na um nije pao nijedan drugi izraz zahvalnosti koji sam vam mogao ponuditi, doli onoga da na svjetlo dana iziđe obnovljeno [djelo] Predgovora i drugih njima pridodani i za spas dobrih raznolikih spisa, odabranih iz onih knjiga koje mnogi nisu mogli imati, i posvećenih vašem dostojanstvu, koji ste cvijet ovoga kraljevstva. Neka bude za čitanje objavljeno pod vašim imenom, a za spas duše i na čast sadašnjega života, u kojem sam se poradi toga htio suzdržati od prevođenja na naš jezik, kako mi ne bi uslijedila slična slava koju sam nekoć stekao od svojih zavidnika zbog prijevoda Dekreta Tripartita. Molim da se ova moja dobra volja prema Božjoj riječi i sklonost

stris, a me paupere clientulo aequi bonique consuli oro. Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, vestras praestantias et generositates benigne gubernet: in vera pietate, constantia, confessione, honoribus, opibus, fortitudine, successuque bonarum rerum, crescere faciat, et ad multos annos seruare dignetur involumes. Post hancque caducam vitam donare dignetur in coelis corona beata, Amen.

Varasini 23. mensis Iulij, 1587.

Earundem vestrarum Sp. G.
M.egr. et nobilium dominationum
addictissimus clientulus.

Ioannes Pergossich, sedis huius comitat.
Iudic. et Varasd. ciuitatis Notarius.

Prouerbiorum 30.

Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicque verbis illius, et arguaris, inueniarisque mendax.

Roman. 15.

Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus.

prema čaščenju vašega dostojanstva uzme kao dobronamjerna i ravnopravna. Bog, Otac Gospodina našega Isusa Krista, neka dobrohotno upravlja vašim odličnostima i darežljivostima; neka učini da rastete u pravoj pobožnosti, ustrajnosti, vjeri, časti, bogatstvu, snazi i nasljeđovanju dobrih stvari, neka se udostoji čuvati vas sigurnima kroz mnoge godine, a poslije ovoga propadljivoga života neka vam podari vječnu krunu na nebu. Amen.

U Varaždinu, 23. dana mjeseca srpnja, 1587.

Najodaniji štićenik vaše poštovane,
plemenite, izvrsne
i ugledne moći,

Ivan Pergošić, notar suda ove županije i
grada Varaždina.

Izreke 30, 5

Svaka je Božja riječ prokušana, štit onima koji se u nj uzdaju. Ne dodaj ništa njegovim riječima, da te ne prekori i ne smatra lažljivim.

Rimljanima 15, 4

Uistinu, što je nekoć napisano, nama je za pouku napisano da po postojanosti i utjehi pisma imamo nadu.

Literatura

A.

Ivan Pergošić, *Decretum koteroga je Verbewczi Istvan diachki popiszal ..., od Ivanussa Pergossicha na szlovjenßki iezik obernien (...)*, Stampan v Nedelischu Letto nassega zvelichenia 1574. (dostupno u pretisku od 2003)

Praefationes et epistolae dedicatariae Doctiss: & sanctae vitae viri, Desiderij Erasmi Roterodami, in quator Evangelistas, Christianis hominibus, lectu dignae (...), Opera et impensis Ioannis Pergossich Typis ronovatae. Varasini Ioanes Manlisu excudebat, Anno 1587.

Blaž Škrinjarić, *De Agno Paschali, explicationes Mysticae, in XII. caput Exodi, Authora Blasio Literato Skrynjarich, Iudice Regiaecivitatıs Varasdiensis, nunc recens editae (...)*, Varasini, Anno M. D. LXXXVII. (1587; Primjerak u NUK, Ljubljana, sign. 7019 VI A. d. I)

Antun Vramec, *Kronika vezda znovich zpravliena kratka szlovenskim ieszikom po D. Antolu pope Vramcze kanovniku zagrebechko (...)*, Stampane v lublane po Ivane Manline. leto. M. D. LXXVIII. (dostupno u pretisku od 1992, HAZU i KS, Zagreb; priredio Alojz Jembrih)

Antun Vramec, *Postilla na vsze leto po nedelne dni vezda znovich szpravlena szlovenskim ieszikom. Po Antolu Vramcze s. P. Doctore i czirkve varasinszke p.(...)*, Stampano v szlobodnom kralievom varassu Varasine. M. D. LXXXVI. (dostupno u pretisku od 1990, HAZU i KS, Zagreb, priredio Alojz Jembrih)

Antun Vramec, *Postilla veszda znovich zpravlena szlovenskim ieszikom po godovne dni, na vsze leto. Po Ant. Vramcze S. P. Doctoru,(...)*, Stampano v szlobodnom kralievom varassu Varasdinu. M.D.LXXXVI. (dostupno u pretisku od 1990, HAZU i KS, Zagreb, priredio Alojz Jembrih)

B.

Barlè, Janko, *Naše diecezanske sinode*, Zagreb, 1913.

Bartolić, Zvonimir, *Decretum Ivanuša Pergošića*, prilog pretisku Decretuma (1574), Čakovec, 2003.

Bartolić, Zvonimir, *Hrvatska tiskara u Nedelišću u doba Zrinskih*, Sjevernohrvatske teme, I, Čakovec, 1980.

Borsa, Gedeon, *Die Buchdrucker des XV. und XVI. Jahrhunderts in Ungarn*, Bibliothek und Wissenschaft, Bd, 2, Wiesbaden 1965.

Budak, Neven, *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb-Koprivnica, 1994.

Damjanović, Stjepan, *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Zagreb, 1994.

Fancev, Franjo, *Ein Beitrag zur Geschichte des Schrifttums in Kroatien*, Archiv für slavische Philologie, Bd. XXXIV, Berlin, 1913.

Fancev, Franjo, *Prvi izgrađivači hrvatskoga štamparstva*, Grafička revija, novembar – decembar, Zagreb 1926.

Hajnal Martin, *Ivan Pergošić*, Nastavni vjesnik, XV, Zagreb, 1907.

Halkin, Leon-E, *Erazmo i kršćanski humanizam*, preveo i predgovor napisao Vinko Grubišić, Zagreb, 2005.

Hilgers, J. *Der Index der verbotenen Bücher*, Freiburg 1904.

Horvat, Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin, 1994.

Infelise, Mario, *Il libri proibiti*, Roma-Bari, 2001.

Ivšić, Stjepan, *Osnovna hrvatska kajkavska akcentuacija u Pergošića (1574)*,

- Zbornik u čast Aleksandra Belića, Beograd, 1937.
- Jembrih, Alojz, *Život i djelo Antuna Vramca*, Čakovec, 1981.
- Jembrih, Alojz, *Od poticaja i priprema do glagoljičkoga Novoga testameta (1562/63)*, pogovor pretisku Novoga testameta, glagolj., Zagreb, 2007.
- Jembrih, Alojz, *Stipan Konzul i „Biblijski zavod“ u Urachu*, Zagreb, 2007.
- Kadlec, Karel, *Stefan Verbecija Tripartitum*, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, knj. V., SKA, Beograd, 1909.
- Kidrič, France, *O sumljivih naslovih knjig v zgodovini južnoslov. pismenstva reformacijske dobe*, Slavia, I, Praha, 1922/23.
- Klaić, Vjekoslav, *Mihajlo Bučić i Franjo Tahi (1565 – 1575)*, Nastavni vjesnik, knj. XXX., Zagreb, 1922.
- Laszowski, Emil, *Škola u Zagrebu u XVI. stoljeću*, Novosti, br. 272, Zagreb, 1927.
- Lučin, Bratislav, *Erazmo i Hrvati VX. i XVI. stoljeća*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, XXX., br. 1-2, Zagreb, 2004.
- Matasović, Mirko, *Marko Marulić*, Zagreb – Split, 1999.
- Monok, István, *Donjolendavski dvor obitelji Bánffy/Banić i njihova knjižna naobrazba*, Katalog izložbe: Plava krv, crna tinta – Knjižnice velikaških obitelji od 1500. do 1700. (bez god. i mjesta tiskanja?!). Na nutarnjoj naslovnici kataloga: *Međunardona putujuća izložba*: Zagreb, Bratislava, Martin, Budapest, Burg Forchtenstein, *Jesen 2005. – Jesen 2007.*
- Putanec, Valentin, *Porijeklo moslavačkih Pergošića i povezano s tim porijeklo kajkavskog pisca Ivana Pergošića ...*, Čazma u prošlosti i danas, Čazma, 1979.
- Putanec, Valentin, *Jezik „Decretuma“ (1574) Ivana Pergošića*, Hrvatski dijalektološki zbornik, JAZU, knj. 6, Zagreb, 1982.
- Putanec, Valentin, *Kajkavski pisac Ivan Pergošić kao Varaždinač*, Varaždinski zbornik, Varaždin, 1983.
- Rees, W, *Die Strafgewalt der Kirche*, Berlin 1993.
- Reusch, F., H., *Der Index der verbotenen Bücher 1883-85.*
- Semmelweis, Karl, *Der Buchdruck auf dem Gebiete des Burgenlandes bis zu Beginn des 19. Jahrhunderts (1582 – 1823)*, Eisenstadt, 1972.
- Stipčević, Aleksandar, *O savršenom cenzoru ...*, Zagreb, 1994.
- Valjavec, Matija, *Kolunićev zbornik...*, Djela JAZU, knj. XII., Zagreb, 1892.
- Vodnik, Branko, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1913.
- Zvonar, Ivan (2009): *Na kajkavskim korijenima. Rasprave i studije*, Meridijani, Samobor.

Alojz Jembrih

Pergošić's Erasmus of Rotterdam in Varaždin (1587)

Abstract

In this paper, author presents history of receiving Erasmus of Rotterdam in North-Western Croatia in 16th century. In this context, he shortly represents biographical data of Ivan Pergošić, author of the first book printed in Kajkavian dialect (1574). Pergošić was also the person who has introduced Erasmus in history of city of Varaždin (1587), within a book titled "Praefationes et Epistolae Dedicatae doctissimo: & sanctae vitae sticking, desiderij Erasmo Roterodami, in quator Evangelistas, christianis hominibus, Lectora dignae (...)." Together with displaying a content of Pergošić's edition, author critically analyzes a few previous articles written on same subject, and corrects inconsistencies he observed in the works of some authors. By using copies from the book itself followed by the text of this paper, author wants to present content framework of this book which was considered lost for a long time. Author also wants to raise interest of scientific community to undertake translation of the whole edition.

Keywords: 16th century printing industry in Croatia, Ivan Pergošić, Juraj Zrinski, Croatian Kajkavian book in 16th century, Erasmus of Rotterdam, Varaždin